

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ ДО ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті здійснено спробу висвітлити наукові погляди на сутність професійно-творчої діяльності та на підготовку до неї майбутніх журналістів у процесі професійного навчання.

Ключові слова: журналіст, професійна освіта, професійна самосвідомість, професійно-творча діяльність, самореалізація, соціальна активність, творча особистість, творчість.

Соціально-економічні перетворення, що відбулися в Україні на зламі тисячоліть, зумовили зміни й переоцінку ціннісних орієнтирів у журналістській освіті, перегляд існуючих і пошук нових шляхів та методів навчання студентів журналістських спеціальностей.

Наразі назріла потреба в журналістах вищого гатунку, які готові до професійно-творчої діяльності в сучасних умовах і є компетентними, конкурентоспроможними, комунікабельними, толерантними, креативними, професійно свідомими, з філософським поглядом на життя, з особливою харизмою, з високою духовністю, з планетарним мисленням, із журналістською культурою – “високоосвічених професіоналах, справжніх представників інформаційної еліти” [12, с. 13].

Адже майбутнє держави значною мірою залежить від якості журналістської освіти сьогодні, від професійної підготовки студентів-журналістів до виконання соціальних ролей, до нової якості спілкування та формування громадської думки на діалогічних засадах і на принципах гуманізму.

У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ ст. визначено її основну мету – створення умов для особистісного розвитку й творчої самореалізації кожного громадянина України, формування покоління, здатного навчатися протягом життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства: сприяти консолідації української нації інтеграції України в європейський і світовий простір як конкурентоспроможної та процвітаючої держави [13, с. 232].

У практиці професійного навчання на сучасному етапі спостерігається певна невідповідність фактичної підготовки майбутніх журналістів соціальному замовленню суспільства на підготовку конкурентоспроможного фахівця ЗМІ, здатного до професійно-творчої самореалізації, яка безпосередньо залежить від якості журналістської освіти.

Актуальність статті викликана соціальною потребою в соціально активних, творчих журналістах і необхідністю вдосконалення системи підготовки до професійно-творчої діяльності студентів журналістських спеціальностей у процесі професійного навчання.

Мета статті – висвітлення філософських, педагогічних, психологічних та журналістських поглядів на проблему підготовки майбутніх журналістів до професійно-творчої діяльності, до активного виконання професійного призначення й соціальних ролей.

Проблеми підготовки фахівців до професійної діяльності вивчали і продовжують вивчати багато вітчизняних та зарубіжних дослідників (Н. Абашкіна, В. Биков, Г. Васянович, П. Воловик, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Я. Камінецький, О. Коваленко, Н. Ничкало, Т. Нейлор, Л. Пуховська, Л. Романишина, В. Сидоренко, С. Сисоєва, М. Сметанський, А. Сущенко, Л. Сущенко, Т. Сущенко, І. Хейстер, П. Яковишин, Т. Яценко та ін.).

Питання професійно-творчого саморозвитку майбутніх фахівців висвітлено в наукових розвідках таких учених, як: В. Андрєєв, Н. Бітянова, Д. Богоявленська, Л. Виготський, К. Гольдштейн, Г. Горченко, Н. Григор'єва, Т. Гринінг, А. Деркач, В. Зазикін, І. Зайцева, П. Кравчук, Л. Лазарева, О. Лапицький, О. Лук, Є. Лукіна, Л. Макарова, С. Максименко, А. Маслоу, Л. Мільто, В. Мухіна, Г. Олпорт, О. Пехота, Я. Пономарьов, К. Роджерс, Є. Сьютіч, Є. Федотова, Ю. Фокін, В. Фрицюк, І. Ширшова та ін.

Наукові погляди на визначення сутності журналістської підготовки студентів розглянуто в працях Ю. Андрєєвої, Є. Блажнова, Р. Бухарцева, В. Ворошилова, В. Горохова, О. Дорошук, Я. Засурського, В. Здоровеги, А. Казанського, М. Кіма, В. Козлова, Г. Колосова, С. Корконосенка, В. Кузіна, Г. Лазутіної, А. Марачевої, К. Маркелова, І. Михайлина, А. Москаленка, М. Ненашева, В. Олешка, В. Пельта, Є. Проніної, Є. Прохорова, В. Різуна, О. Самарцева, Л. Світич, В. Учонової, І. Чемерис, В. Шкляра, М. Шкондіна та ін.

Проблемі професійно орієнтованої підготовки майбутніх фахівців присвячено дослідження С. Батишева, В. Безрукової, О. Дубинчук, М. Махмутова, А. Пінського та інших педагогів, на думку яких, складовою принципу зв'язку теорії з практикою є принцип: навчати того, що знадобиться для майбутньої професійної діяльності.

Основна сутність професійної діяльності розкривається в таких поняттях, як:

– професія – в історичному розрізі має різні тлумачення: від лат. *professio* – офіційно зазначене заняття, спеціальність, рід трудової діяльності (занять) людини, що володіє комплексом спеціальних теоретичних знань і практичних навичок, набутих у результаті спеціальної підготовки, досвіду роботи [22]; це – спільність усіх людей, зайнятих певним видом праці, “необхідна для суспільства й обмежена (унаслідок поділу праці) сфера застосування фізичних і духовних сил людини, яка дає їй можливість існування і розвитку” [9, с. 109]; це – “система знань, умінь і навичок, присутня певній людині” [10]; це – рід трудової діяльності, занять, що потребують спеціальної підготовки [6]; це – заняття, що вимагає високого ступеня вмінь і широкої спеціалізованої підготовки з метою виконання певної соціальної ролі [2, с. 133]; виокремлений у рамках суспільного поділу праці комплекс дій і відповідних знань, що вимагає відповідної освіти чи

кваліфікації, які особа може виконувати відносно постійно, та які становлять засоби утримання для неї; знання та здібності, необхідні для оволодіння професією, здобуваються шляхом навчання, практики чи самонавчання [23];

– професіоналізм – “сукупність знань, навичок поведінки та дій, що свідчать про професійну підготовку, навченість, придатність людини до виконання професійних функцій” [5, с. 742]; “висока підготовленість до виконання завдань професійної діяльності”; “результат систематичного підвищення кваліфікації спеціаліста, його творчої активності” [18, с. 638];

– діяльність – “специфічна активна форма взаємодії людини з навколишньою дійсністю, зміст якої становить її доцільна зміна в інтересах людей, включає в себе мету, засоби, результат і процес пізнання” [14, с. 144];

– професіоналізм діяльності – “якісна характеристика суб’єкта діяльності, яка відображає високу професійну кваліфікацію і компетентність, різноманітність ефективних професійних навичок і вмінь, володіння сучасними алгоритмами і способами вирішення професійних завдань, що дозволяє здійснювати діяльність з високою продуктивністю” [15, с. 481].

Професійна діяльність – діяльність людини за ознаками певної сукупності професійних завдань та обов’язків (робіт), які виконує фахівець. Це – вид праці, наслідок її диференціації. Професійна діяльність визначається як професія, тобто як рід трудової діяльності людини, яка володіє комплексом спеціальних теоретичних знань і практичних навичок, набутих у результаті спеціальної підготовки, досвіду роботи [6; 10; 23].

Успіх професійної діяльності передбачає володіння її операційною, організаторською, психологічною й етичною складовими, а також узагальненими професійними знаннями та готовністю до реалізації оптимальних способів виконання трудових завдань. Якість професійної діяльності залежить від професійно важливих знань і вмінь та рівня сформованості професійного спрямування особистості студента.

Як свідчить попередній аналіз проблеми формування й розвитку творчої особистості майбутнього журналіста в процесі професійної підготовки, особливої уваги на сучасному етапі потребує проблема творчої самореалізації студента, створення психолого-педагогічних умов для творчого виявлення необхідних для майбутньої журналістської діяльності професійних ознак та особистісних рис у виробничих ситуаціях.

Розвиток творчої особистості майбутнього журналіста неможливий без її збагачення професійно значущими рисами, умінням доводити знання до творчого, перетворювального рівня шляхом розвитку загальних творчих сил (мислення, уяви, літературної фантазії, журналістської інтуїції, здатності творчо реагувати на зміни в усіх сферах життя); здібностями компетентно виконувати журналістські функції та свою соціальну роль у суспільстві.

Навчити студентів-журналістів самостійно планетарно мислити, говорити людям правду про події та явища життя, творчо підходити до вико-

нання професійних функцій – одне з головних завдань, яке сьогодні стоїть перед викладачами, а “самі викладачі повинні взяти на себе повну відповідальність за те, щоб студенти стали саме такими журналістами, котрі необхідні в демократично орієнтованому суспільстві” [12, с. 28].

За словами А. Москаленка, справжній сучасний журналіст уміє “не тільки виділяти головне, а й самостійно мислити, використовувати ідеї не нав’язані йому, а народжені в результаті власного осмислення подій” [12, с. 26].

Сучасне суспільство називають постіндустріальним, інформаційним, суспільством знань (Р. Гуревич, О. Картунов, М. Кастельс, В. Кремень, В. Кудін, І. Теплицький та ін.). Одним із завдань журналістської освіти в нинішніх умовах є: сформувати творчу особистість майбутнього журналіста, готового до жорсткої професійної конкуренції; навчити розуміти “живу, динамічну сучасність”, бачити “сьогоднішнє життя в історичній перспективі”, “виховати завтрашніх журналістів самостійними, допитливими, зосередженими, прямими, одним словом – професійними” [12, с. 29].

Професійна журналістська творчість вимагає спеціальної підготовки, розвиток творчих і комунікативних здібностей майбутніх журналістів, що забезпечує формування їх професіоналізму, високий рівень творчих досягнень, ефективність майбутньої журналістської діяльності.

Тому провідною діяльністю у ВНЗ, на нашу думку, має стати не навчальна, а навчально-професійна та навчально-творча діяльність, яка вимагає від студента і навчальної, і творчої активності. Саме у процесі творчої навчально-професійної діяльності досягаються основні цілі підготовки майбутніх журналістів. Вона найбільш інтенсивно впливає на особистісне зростання та професійне становлення студентів, набуття ними професійно важливих знань, умінь і навичок. У процесі професійного навчання завершується професійне самовизначення, формування професійної самосвідомості студента, професійної ідентичності, професійного мислення, готовності до професійно-творчої діяльності.

Метою підготовки майбутніх журналістів до професійно-творчої діяльності, на наше переконання, має бути засвоєння наукового знання у формі теоретичних понять і практичних умінь їх творчого застосування під час розв’язання професійних завдань. Суттєвим є підвищення ролі професійних мотивів самоосвіти та самовиховання як найважливішої умови розкриття творчих можливостей особистості студента, його професійного й особистісного розвитку.

У цьому контексті привертає увагу ідея Е. Дюркгейма щодо трактування процесів виховання й освіти молодого покоління. За словами вченого, освіта є, насамперед, цілісним соціокультурним інститутом, котрий здійснює професійну підготовку й виховання гармонійно розвинутої особистості [4, с. 40].

Цю думку поглиблює Т. Сущенко, зазначаючи, що “головною ознакою вузівського навчання є його спрямованість на професійну підготовку, висока розумова діяльність, швидкість і логічність системно-аналітичного

мислення, фундаментальність знань, формування генетичної потреби у творчій самостійності, яка буде потрібна протягом усього життя, якісно нове бачення себе, своєї ролі й участі в педагогічному процесі, що вимагає реальних і глибинних змін у професійній діяльності його організатора – викладача” [19, с. 386].

Серед основних завдань освітніх закладів Т. Сущенко виокремлює такі:

- розкриття та примноження особистісного загальнокультурного, духовного й інтелектуального потенціалу;
- пробудження потреби в усвідомленні себе громадянином планети під час виконання професійної ролі, рефлексії своїх сильних і слабких сторін у процесі своєрідного “примірювання” себе до цієї ролі;
- спонукання громадян до внутрішньої самоорганізації самонавчання, професійного самовдосконалення;
- стабілізацію, розширення поля філософсько-освітнього аналізу, закріплення мотивів використання новітніх досягнень для самовдосконалення у вибраній професії, науковий супровід цього процесу;
- максимальне використання освітянами навчальних закладів власного життєвого й професійного потенціалу та досвіду в об’єктивному оцінюванні світових культурно-освітніх подій для досягнення гідної мети – підвищення цивілізаційно-компетентнісних характеристик кожного громадянина України [19, с. 385].

Професійне становлення студента – це нагромадження не лише знань, а й досвіду практичної діяльності, набуття професійної майстерності, формування ставлення до професії. У цьому взаємозв’язку операційних і особистісних компонентів провідна роль, поза сумнівом, належить спрямованості свідомості: те, як усвідомлює майбутній фахівець свою спрямованість, своє місце і роль у майбутній професійній діяльності [7, с. 13].

Для підготовки фахівців нової формації потрібні нові підходи до розробки педагогічних методів, організаційно-педагогічних систем, освітніх технологій, спрямованих на професійний і особистісний розвиток людини, усебічну підготовку до життя і праці у швидкозмінному світі [17, с. 49].

Необхідним є перегляд “звичних упродовж десятиліть і століть характеристик, усталених норм освітньої діяльності” [10, с. 14], адже, за словами В. Андрущенка, “система освіти – одна з тих гілок, яка, по суті, інтегрує суспільство” [1, с. 205].

На особливу увагу, на наше переконання, заслуговує думка Т. Сущенко про те, що “модель фахівця має бути динамічною: у процесі формування професіонала повинні змінюватись окремі кваліфікаційні характеристики і зв’язок між ними”, а “зусилля освітян, – на думку науковця, – таким чином, мають бути спрямовані на вирішення глобальних проблем виживання цивілізації, яке вимагає педагогічної співпраці, співтворчості й координованого розвитку нового громадянина планети. Не слід забувати, що ситуація у вищих навчальних закладах України, де духовні цін-

ності втрачаються, змінюються й нівелюються, теж є складовою кризового стану суспільства” [19, с. 386].

Майбутній журналіст повинен мати власні погляди на явища та події життя, свою активну життєву позицію, власну самосвідомість і свої шляхи самоствердження й самореалізації в соціумі. За словами сучасного журналістикознавця О. Кузнецової, “висока моральна свідомість журналіста повинна визначати його діяльність” [12, с. 17], яку він здійснює в межах соціального простору й сучасних історичних умов.

Найхарактерніша ознака професійно-творчої діяльності журналіста – її спрямованість на користь суспільства. Соціальна активність майбутнього журналіста тісно переплітається з його творчою активністю, яка виявляється у професійній діяльності, творчому пошуку, вмінні приймати ефективні й нестандартні рішення та відповідати за них. Робота над гнучкістю мислення, перехід від особистісного творчого мислення до планетарного є ознакою як творчої, так і соціальної активності майбутнього журналіста.

У процесі виробничої практики майбутній фахівець реалізує завдання щодо перевірки власної готовності до майбутньої самостійної професійно-творчої діяльності. Професійна готовність студента – “інтегративна особистісна якість і суттєва передумова ефективності діяльності після закінчення вишу, вирішальна умова швидкої адаптації до умов праці, подальшого професійного вдосконалення й підвищення кваліфікації” [16, с. 638].

Загалом професійна освіта повинна бути орієнтована на формування готовності майбутнього спеціаліста до включення у професійно-творчу діяльність і подальше професійне зростання. Критеріями готовності майбутнього журналіста до професійно-творчої діяльності, на нашу думку, є:

- професійна мобільність (проблема мобільності в журналістиці пов’язана з розглядом професійної мобільності як елемента ринкової організації праці);
- соціально-творча активність, прагнення розширити сферу своєї діяльності, стати учасником позитивних змін і нової якості суспільного спілкування;
- професійно-творча спрямованість (перевага системи певних мотивів, інтересів та переконань), за наявності високого рівня професійно-творчої спрямованості самосвідомість стає детермінуючою й регуляторною силою самопідготовки та самовиховання відповідно до вимог певного виду діяльності;
- ступінь усвідомлення свого ставлення до дійсності, оточення [20, с. 307], соціальна зрілість, активна громадська позиція;
- ініціативність – “морально-психологічна риса особистості, яка характеризується здатністю і схильністю до активних і самостійних дій” [3, с. 145];
- толерантність, яка передбачає прагнення досягти взаєморозуміння та злагоди різних установок, орієнтацій і мотивів, не вдаючись до насилля й примусовості, до придушення людської гідності, а використовуючи гу-

манні, соціально позитивні способи й засоби взаємодії між людьми: діалог, перемовини (переговори), порозуміння, партнерство, взаємодопомогу, співробітництво. Толерантність слугує важливим компонентом (складовою) творчої соціальної взаємодії та творчості взагалі [20].

Висновки. Отже, професійна підготовка майбутніх журналістів має бути спрямована на виховання соціально активних фахівців, висококваліфікованих, творчих, всебічно розвинутих, компетентних, конкурентоспроможних, і являти собою соціально-інтегровану, творчо спрямовану систему, яка зможе забезпечувати повноцінний саморозвиток і самореалізацію на соціально-політичному, соціально-економічному, соціально-адаптивному й соціально-культурному рівнях. Вища школа має стати “школою демократії, розгорнути перед студентом спектр можливостей духовного зростання в контексті загальнолюдських фундаментальних цінностей” [1, с. 341].

Перспективними напрямками подальших наукових студій може бути дослідження проблеми формування готовності майбутнього журналіста до професійно-творчої діяльності в процесі професійної підготовки, розвитку соціальної та творчої активності студента в контексті розвитку його творчої індивідуальності.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю / В.П. Андрущенко. – 2-ге вид., допов. – К. : Знання України, 2008. – 819 с.
2. Большой толковый психологический словарь : пер. с англ. / Ребер Артур. – М. : АСТ : Вече, 2003. – Т. 2 (П–Я). – 560 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
4. Дюркгейм Е. Социология образования / Е. Дюркгейм. – М. : Институт социологии РАН, 1996. – 172 с.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Ефремова Т.Ф. Современный толковый словарь русского языка : в 3 т. / Т.Ф. Ефремова. – М., 2006. – 3312 с.
7. Казанцев Т.А. Особенности личностного развития и профессионального становления студентов-психологов : автореф. дис. ... канд. психол. наук / Т.А. Казанцев. – М., 2000. – 20 с.
8. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1996. – 512 с.
9. Климов Е.А. Как выбирать профессию / Е.А. Климов. – М. : Просвещение, 1984. – 160 с.
10. Кремень В.Г. Філософія освіти ХХІ століття / В.Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2003. – № 1 (XXXVIII). – С. 6–16.
11. Кузнецова О.Д. Ціннісно-етичне регулювання журналістської діяльності в Україні : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.08 / О.Д. Кузнецова ; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1999. – 40 с.
12. Москаленко А. Теорія журналістики : навч. посіб. / А. Москаленко. – К. : ЕксОб, 2002. – 334 с.
13. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Вища освіта в Україні: Норматив.-прав. регулювання / за заг. ред. А.П. Зайця, В.С. Журавського. – К. : Форум, 2003.

14. Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике / В.М. Полонский. – М. : Высш. шк., 2004. – 512 с.
15. Рапацевич Е.С. Золотая книга педагога / Е.С. Рапацевич ; под. общ. ред. А.П. Астахова. – Минск : Современная школа, 2010. – 720 с.
16. Психолого-педагогический словарь / сост. Е.С. Рапацевич. – Минск : Современное слово, 2006. – 928 с.
17. Сисоєва С.О. Освіта і особистість у швидкозмінному світі / С.О. Сисоєва // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи : зб. наук. пр. / [за ред. І.А. Зязюна та Н.Г. Ничкало]. – К., 2003. – С. 39–50.
18. Современный словарь по педагогике / сост. Е. С. Рапацевич. – Минск : Современное слово, 2001. – 928 с.
19. Сущенко Т.І. Пріоритети сучасної освіти та педагогіки з позицій планетарного підходу / Т.І. Сущенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2009. – № 2. – С. 382–389.
20. Шалин В.В. Толерантность (культурная норма и политическая необходимость) / В.В. Шалин. – Краснодар : Периодика Кубани, 2000. – 256 с.
21. Шапар В. Психологічний тлумачний словник / В. Шапар. – Х. : Прапор, 2004. – 640 с.
22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovari.yandex.ru>.
23. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

Дяченко М.Д. Подготовка будущих журналистов к профессионально-творческой деятельности в современном социуме как педагогическая проблема

В статье осуществлена попытка раскрыть научные взгляды на сущность профессионально-творческой деятельности и на подготовку к ней будущих журналистов в процессе профессионального обучения.

Ключевые слова: журналист, профессиональное образование, профессиональное самосознание, профессионально-творческая деятельность, самореализация, социальная активность, творческая личность, творчество.

Dyachenko M. The training of future journalists to vocational and creative activity in modern society, as a pedagogical problem

The article makes an attempt to reveal the scientific views on the nature of the professional-creative activity and to prepare for her future journalists in the process of professional training.

Key words: journalist, professional education, professional self-awareness, professional and creative activities, self-realization, social activism, creative personality, creativity.